

Life of Pi:

Oscarwinnaar met spiritueel potentieel

Life of Pi is niet alleen een knap staaltje cinematografie, het is bovenal een film die het potentieel bevat om mensen te verwonderen, die vragen doet stellen en die oproept tot gesprek, met name over levensbeschouwelijke thema's.

Eén van de grote winnaars tijdens de meest recente Oscaruitreiking was de film *Life of Pi*. De film kaapte, enigszins onverwacht, vier Oscars weg, met name voor regie, cinematografie, visuele effecten en muziek.

Regisseur Ang Lee, die met *Brokeback Mountain* in 2005 ook al de Oscar voor beste regie won, en die internationale faam verwierf met films als *The Ice Storm*, *Crouching Tiger Hidden Dragon* en *Sense and Sensibility*, trekt in *Life of Pi* alle registers open om een wonderbaarlijk verhaal op het witte doek tot leven te brengen. Waar velen de verfilming van de gelijknamige hedendaagse klassieker van Yann Martel (in het Nederlands vertaald als 'Het leven van Pi') als een onmogelijke opdracht beschouwden, is Ang Lee er toch

bijzonder goed in geslaagd. Vooral in 3D is de visuele ervaring onvergetelijk.

Life of Pi is niet alleen een knap staaltje cinematografie, het is bovenal een film die het potentieel bevat om mensen te verwonderen, die vragen doet stellen en die oproept tot gesprek, met name over levensbeschouwelijke thema's. Vanuit dit oogpunt is *Life of Pi* een film die bijzonder geschikt is om ermee aan de slag te gaan in spirituele contexten. In dit artikel worden verschillende invalshoeken aangeboden om rond *Life of Pi* te werken in groepsverband en/of er individueel bij stil te staan. Hiertoe wordt het verhaal eerst kort geschetst.

Een open verhaal

Protagonist van de film (en het boek) is Piscine Molitor Patel, kortweg Pi. ▷

We worden meegenomen in zijn uitzonderlijke levensgeschiedenis doordat hij een schrijver over de vloer krijgt die in zijn biografie inspiratie zoekt voor een roman. Vanuit het gesprek tussen de schrijver en Pi, die inmiddels volwassen is en een gezin heeft, ontplooit zich het bijzondere verhaal van Pi, dat deze in de eerste persoon vertelt.

Het eigenlijke verhaal kan opgedeeld worden in drie episodes. De eerste episode focust op de kindertijd van Pi, als zoon van een man die een dierentuin in India heeft. In deze periode komen we meer te weten over de geloofsopvattingen van Pi. Wanneer het gezin besluit om het land te verlaten en naar Canada te trekken, met de hele dierentuin, loopt dit niet goed af. Hier begint de tweede episode. Het hele schip, dieren inclusief, vergaat, en de enige overlevenden zijn Pi, een hyena, een zebra, een orang-oetang met de naam Orange Juice, en een tijger, Richard Parker genaamd. Na verloop van tijd blijven enkel Pi en Richard Parker over. Het grootste deel van de film geeft de lange overlevingsstrijd (van maar liefst 227 dagen!) van beide weer. De derde, korte maar cruciale episode behandelt de ondervraging van Pi door Japanse verzekeringsinspecteurs (het schip dat zonk was Japans). Hier wordt het verhaal van Pi plots in een heel ander licht geplaatst. Er blijkt immers een tweede versie te zijn van wat er precies gebeurd is op zee ...

De kracht van het verhaal dat zich doorheen de film ontvouwt, wordt deels ontleend aan de narratieve structuur. Het verhaal schakelt vlotjes tussen heden en verleden, wat enerzijds spanning teweegbrengt, omdat je als kijker toch wel erg benieuwd bent naar hoe het Pi

zal vergaan, maar wat anderzijds een deel van de spanning bij voorbaat wegneemt. Doordat we de volwassen Pi reeds aan het begin van de film zien, weten we immers al dat het ‘goed’ met hem zal eindigen. Hier wordt duidelijk dat de overlevingsstrijd van Pi niet opgevat wordt zoals dat meestal gebeurt in films, waar de hamvraag dikwijls is: ‘blijft hij leven, ja of nee?’ en waar verlossing pas gevonden wordt aan het einde van de film. In *Life of Pi* is de suspense van een andere orde en situeert verlossing zich misschien wel juist in de overlevingsstrijd van Pi.

Hier bevinden we ons al op het terrein van de interpretatie. En dat is meteen ook de sterkte van deze film: de mogelijkheid om er het jouwe van te denken, het feit dat de regisseur niets opdringt aan de kijker, maar dat iedereen de kans krijgt om zelf conclusies uit de film te trekken. Dit schept openheid tot het verbreden, bevragen en uitdiepen van het eigen levensbeschouwelijk perspectief en de eigen spiritualiteit, door gebeurtenissen, gevoelens en keuzes te beamen, herkennen, aanvaarden, af te wijzen, enzovoort. Iedere toeschouwer zal zich op een andere manier identificeren met de film, de personages en de verschillende versies van het verhaal.

Het spiritualiteitsgesprek

Dit maakt van *Life of Pi* een film die aanzet tot dialoog, tot een discussie die verder gaat dan het uitwisselen van meningen, te meer omdat thema's als geloof en het zoeken naar waarheid in de film op een zodanige manier worden aangebracht dat mensen echt uitgedaagd worden om positie in te nemen. Getuigen

hiervan zijn de talrijke topics op het internet die gewijd zijn aan het bespreken van dit veelzijdige verhaal.

Hieronder worden een aantal werkvormen aangeboden. Uitgangspunt van deze opdrachten is het spiritueel en levensbeschouwelijk gesprek. Dit gesprek kan onder andere plaatsvinden binnen educatieve, catechetische of pastorale context. In het vervolg van dit artikel wordt over ‘deelnemers’ gesproken, een woord dat aansluit bij al deze contexten. Hoewel hier uitgegaan wordt van een dialoog in een groep, kan men de dialoog met de film ook als individu aangaan en zijn de werkvormen zeker bruikbaar om er alleen mee aan de slag te gaan.

Het verdient aanbeveling om de film in zijn totaliteit te bekijken (eventueel in groep). Een mogelijke opdracht voor thuis is dat de deelnemers ook het boek lezen, omdat daarin een aantal aspecten veel dieper worden uitgewerkt. Zo wordt in het boek meer aandacht besteed aan de geloofsontwikkeling van de jonge Pi. Ook interviews met de regisseur en de hoofdrolspelers vormen een interessante aanvulling op de film.

Naar aanleiding van de film kunnen verschillende thematieken en invalshoeken aan bod komen. In eerste instantie kan men de deelnemers het beste zelf de ruimte geven om aan te brengen hoe zij het verhaal interpreteren. Ook krijgen de deelnemers de kans om te vertellen wat hen ontroerde, angst aanjaagde, verwonderde, opstandig maakte, wat ze realistisch vonden en wat niet ... Op die manier worden eerste indrukken gewisseld en wordt de dialoog laagdrempelig opgestart.

Jongere deelnemers kunnen bijvoorbeeld ook een tekening maken van een scène in de film die hen is bijgebleven. Vanuit wat de deelnemers aandragen, of als aanvulling daarop, wordt dan een aantal thema's aangesneden, met behulp van onderstaande werkvormen.

Twee verhalen – twee waarheden?

Na het bekijken van de film zullen de deelnemers allicht in eerste instantie vragen hebben rond de twee mogelijke versies van wat er gebeurd is. Het is immers pas aan het einde van de film dat Pi de Japanse onderzoekers beide verhalen vertelt. Enerzijds is er de versie met de dieren en anderzijds de versie zonder. In beide gevallen zijn een aantal objectieve feiten identiek (het zinken van het schip, het 227 dagen op zee verblijven), maar is vooral de beleving uitermate anders.

Naar aanleiding van deze vragen kan men met de deelnemers in gesprek gaan over de redenen waarom er twee versies zijn. Wat zegt dit over wat Pi heeft meegemaakt (en hoe hij misschien met pijn en verdriet omgaat), maar wat zegt dit ook over het leven in het algemeen? Als begeleider kan men de deelnemers vragen welke impact de twee versies op henzelf hadden: misschien waren ze gechoqueerd, geprikkeld, in de war of teleurgesteld wanneer het tweede verhaal aan bod kwam; ofwel waren ze juist opgelucht, vanuit een gevoel dat alles nu verhelderd werd en dat de film eindelijk realistisch werd. Sommige deelnemers hebben allicht het gevoel bedrogen te zijn door de film, doordat ze zich inleefden in de belevenissen van Pi en tijger Richard Parker, die dan uiteindelijk in zekere zin niet eens hebben plaatsgevonden. ➤

Hier is de vraag aan de orde of de realiteit en mogelijkheid van het tweede verhaal afbreuk doen aan de waarde van het eerste verhaal (dat veel uitgebreider in beeld wordt gebracht). Misschien is het wel juist het eerste verhaal dat uiteindelijk blijft nazinderen, omdat de identificatieprocessen van de deelnemers uiteraard voornamelijk plaatsvinden tijdens het ontvouwen van het eerste verhaal.

Een mogelijke interpretatie van de twee versies is dat Pi er niet in slaagt (of wil slagen) om de gruwelijke realiteit na de schipbreuk onder ogen te zien en dat hij daarom een tweede versie van de feiten fabriceert. Waar sommigen het laf en verkeerd vinden om de pijnlijke gebeurtenissen uit de eigen levensgeschiedenis uit de weg te gaan door er een verhaal rondom te maken dat de dingen anders en mooier voorstelt dan ze werkelijk waren, bekijken anderen dit juist als een begrijpelijke strategie om te overleven of zelfs een manier om zin te geven aan de dingen. Ook al is de levensgeschiedenis van de gemiddelde mens minder spectaculair dan die van Pi, toch gebeuren in ieders leven dingen die het gevoel geven in een storm op zee te zitten, of moederziel alleen te zijn. Het is niet altijd evident om hiermee om te gaan. Binnen het spiritualiteitsgesprek kan men aan de deelnemers de ruimte geven om met de anderen te delen wanneer zij het gevoel hadden dat ze in een storm beland waren of dobberden op de oceaan van het leven. De klemtoon kan liggen op hoe zij daarmee zijn omgegaan, wat hen heeft geholpen om dit te verwerken en of het geloof hier ook een rol in speelde.

Hoewel pas aan het einde van de film het

tweede verhaal wordt binnengebracht, is het best mogelijk dat de deelnemers al eerder hun twijfels hadden bij het realiteitsgehalte van het verhaal dat Pi vertelt. Men kan de deelnemers in dat geval vragen vanaf wanneer en waarom ze twijfelden aan het eerste verhaal van Pi. Hier focust het gesprek op welk verhaal voor de deelnemers het meest realistisch is, welke versie het meest betekenisvol is, en welke versie zij verkiezen. Het gesprek kan verbreed worden naar de keuze tussen 'weten' en 'verwonderen', tussen 'kennis' en 'zingeving'. Wat vinden de deelnemers zelf het belangrijkste en reflecteert dat ook in hun keuze voor de meest betekenisvolle versie van het verhaal?

Het is belangrijk om de deelnemers hier duidelijk te maken dat het binnenbrengen van de tweede versie van het verhaal geen strategie is van de schrijver en regisseur om aan het einde, zoals het ook vaak in thrillers gebeurt, nog een onverwachte *twist* te geven. Eerder word je als kijker zelf voor de vraag geplaatst op welke manier jij naar de werkelijkheid kijkt of wenst te kijken. Zeer opvallend hierbij is dat de auteur en regisseur de lezer en kijker niet dwingen om het eerste verhaal overboord te gooien. Integendeel, net door het eerste verhaal veel meer *screen time* te geven, wordt de legitimiteit ervan niet tenietgedaan, hoewel het tweede verhaal objectief gezien veel plausibeler is. Ook het eerste verhaal blijft grotendeels geloofwaardig. De tijger begint bijvoorbeeld niet plots te spreken. Misschien bestaat de opzet van de makers er wel in om aan te tonen dat beide verhalen naast elkaar kunnen bestaan, en dat ze beide nodig zijn om de realiteit van Pi Patel recht te doen.

Ook hier situeren zich een aantal vragen voor de deelnemers. Kunnen beide verhalen naast elkaar bestaan, waarbij ze elkaar aanvullen? Is er misschien ook een derde verhaal mogelijk, waarin de kijker elementen uit beide verhalen combineert (vanuit het eigen levensverhaal)? Moeten dingen ook echt gebeurd zijn om een betekenis te hebben?

Aan de hand van een aantal stellingen kunnen deze vragen verhelderd worden. Enkele voorbeelden:

- 'alles is waar, en sommige waarheden zijn ook echt gebeurd'
- 'alleen wat bewezen kan worden, is waar'
- 'alles wat waar is, kan ook bewezen worden'
- 'waarheid is iets persoonlijks'
- 'er is maar één waarheid'
- 'waarheid heeft meer te maken met zingeving dan met feiten'
- 'wat waar is voor jou, is niet automatisch waar voor mij'.

Het ware geloof?

Vanuit het gesprek over waarheid kan de link naar het geloof gelegd worden. Men kan bovenstaande stellingen net zo zeer op het geloof toepassen en nagaan of de deelnemers nu anders op deze stellingen reageren. Hier is er de mogelijkheid tot een gesprek rond het feit dat er in het geloof (en in het leven in het algemeen!) waarheden zijn die niet tot het veld van de objectieve waarheden behoren, maar die je eerder als levenswaarheden kunt omschrijven. Die levenswaarheden hebben net zo veel bestaansrecht als objectief meetbare

waarheden. In deze context is de uitspraak van Roger Burggraave op zijn plaats: 'Het is niet waar omdat het in de Bijbel staat, het staat in de Bijbel omdat het waar is – als het waar is.' Ook hier gaat het om levenswaarheden, met daarbij het voorbehoud dat wanneer dingen uit de Bijbel bijvoorbeeld onderdrukkend zijn voor mensen, dat ze dan op levensniveau niet 'waar' kunnen zijn.

Pi vraagt de Japanse onderzoekers welke versie van het verhaal zij de mooiste vinden. Wanneer zij antwoorden dat ze de versie met de dieren het mooiste vinden, zegt Pi dat het zo ook is met God. In de film wordt met andere woorden de vergelijking gemaakt tussen de twee versies van het verhaal en

een leven met of zonder God. Deze uitspraak kan voor tegenkanting zorgen, met name van mensen die niet geloven, omdat wordt gesuggereerd (maar niet opgelegd!) dat een leven met God erin mooier is. Wanneer je de vergelijking met God echter doortrekt, zou je evenzeer kunnen zeggen dat het binnenbrengen van God de realiteit bedekt met ongeloofwaardige verhalen of meer nog, verzinsels. Men kan het verhaal met de dieren immers als verzinsel afdoen, zeker in het licht van het tweede verhaal dat Pi vertelt. Sommige recensenten zien in *Life of Pi* dan ook een afrekening met God en met zingeving *tout court*. In de film zou volgens hen duidelijk gemaakt worden dat mensen een illusie van zingeving creëren om met de zinloosheid van het bestaan om te gaan.

Deze lezing van de film is echter niet de ➤

enige mogelijke (en lag niet in de bedoeling van de schrijver en de regisseur). We kunnen het anders bekijken: misschien wil de film wel duidelijk maken dat niet alleen de objectieve realiteit (in zoverre die bestaat) belangrijk is, maar ook de zin die je aan deze realiteit geeft (al dan niet door het geloof). Gespreksvragen zijn hier de volgende:

- Is het leven echt mooier met God erin?
- Hebben mensen die in God geloven een mooiere blik op de werkelijkheid dan anderen, of zorgt het geloof er misschien voor dat mensen het leven positiever zien dan het in werkelijkheid is?
- Is enkel de objectieve realiteit belangrijk en bestaat er trouwens wel zoiets als een objectieve werkelijkheid? Is de realiteit niet altijd, gezien wij ze vanuit ons eigen standpunt beleven, grotendeels subjectief?
- Hoe verhouden binnen het geloof verhaal en realiteit zich tot elkaar?
- Is het bijvoorbeeld bij bijbelverhalen belangrijk dat ze echt gebeurd zijn, of zijn het vooral de boodschap en betekenis van deze verhalen die van belang zijn?
- In welke zin en op welke manier kunnen we in het geloof spreken over 'realiteit', aangezien men objectief gezien niet kan bewijzen dat God bestaat, terwijl mensen aan de andere kant God wel in hun leven, in hun realiteit ervaren?

In de film wordt gesteld dat het verhaal van Pi een verhaal is dat de journalist (en ook de kijker) in God kan doen geloven. Dit is een uitgangspunt dat allicht wat overmoedig is. Eerder dan dat zij de lezer en kijker willen

overtuigen van het geloof, willen de schrijver en regisseur door deze uitspraak juist de discussie en het gesprek aanzwengelen.

De deelnemers beantwoorden voor zichzelf of dit verhaal een verhaal is waarvan ze in God zouden kunnen geloven. Welke elementen in de film zouden een dergelijke kracht kunnen hebben en waarom? Gaat het hier dan om de overweldigende schoonheid van de natuur, om het feit dat Pi ondanks alles overleeft, om het feit dat Pi verschillende religies met elkaar verbindt in zijn eigen geloofsovertuiging, of over de uitleg aan het einde van de film die eindigt met 'zo is het ook met God'? Wie weet zijn er wel andere verhalen die de deelnemers in God hebben laten geloven. Dit kunnen bijbelverhalen zijn, maar ook verhalen uit de literatuur, de film ... Het is zeker en vast interessant om dit met de groep te delen.

Een punt van controverse rond de film is dat Pi aanhanger is van meerdere religies. Dit is niet enkel iets wat tot Pi's kindertijd behoort (hoewel we vooral de scènes te zien krijgen uit zijn kindertijd, waarbij hij tot het geloof komt). Ook als volwassene belijdt Pi meerdere religies. Hoe men op de levensbeschouwing van Pi reageert, hangt uiteraard af van hoe men zelf naar het geloof kijkt en hoe men het geloof zelf beleeft.

De deelnemers proberen hun eigen vooronderstellingen even aan de kant te zetten en leven zich in één van de volgende visies in. De helft van de deelnemers verdedigt de visie dat Pi's levensvisie een waarachtige beleving van het geloof inhoudt, waarbij men de elementen uit verschillende religies haalt die de eigen persoon aanspreken of verwonderen. De andere groep

brenkt argumenten binnen voor het standpunt dat dit een relativistische positie waarbij men geen van de religies die men zogenaamd aanhangt, ernstig neemt. Achteraf wordt verder gediscussieerd, vanuit de eigen opvatting van de deelnemers, die misschien zelf ook elementen uit andere religies in hun eigen levensbeschouwing verwerken. Zij verwoorden ook hun visie op de uitspraak dat alle religies waar zijn.

Symboliek en naamgeving

Gezien *Life of Pi* een film vol symboliek is, kan het geen kwaad om even stil te staan bij de mogelijke symbolische betekenis van enkele namen en personages. De hoofdrolspeler kreeg de naam Piscine Molitor Patél van zijn ouders, naar een verhaal van een vriend van de familie over zijn lievelingszwembad. Op school wordt Piscine uitgelachen met zijn naam. De kinderen noemen hem 'pissing'. Als strategie kort hij zijn naam af tot Pi en kan iedereen overtuigen om die naam te gebruiken wanneer hij het getal Pi tot bijzonder veel cijfers na de komma op het bord kan brengen. Vanaf dan gaat Piscine als Pi door het leven.

De naam Pi is geen toevallig gekozen naam. De deelnemers proberen zelf naar een mogelijke betekenis van deze naam te zoeken. Wat zou Pi's naam over hem als persoon kunnen zeggen? Hoewel dit in de film niet wordt beklemtoond, wordt in het boek duidelijk dat Pi zowel theologie als wetenschappen studeerde. Die beide interesses vinden we eigenlijk ook in de naam van Pi terug (gezien het getal Pi tegelijk mathematisch de verhouding tussen de omtrek en de diameter van een cirkel weergeeft als het

concept oneindigheid aanraakt, want het getal Pi heeft oneindig veel cijfers na de komma). Wat zegt dit eigenlijk over de verlangens van de mens (als we ervan uitgaan dat Pi de mens in het algemeen symboliseert)? Misschien kan het hierbij handig zijn om de deelnemers wat meer informatie over het getal Pi te laten opzoeken.

Hoewel sommigen menen dat een naam niets zegt over een persoon, zijn er weer anderen die geloven dat mensen hun naam niet zomaar krijgen, dat die naam ook iets weergeeft over het karakter of het leven van deze persoon. In winkels vindt men dikwijls kopjes, sleutelhangers, spaarpotten, kaartjes ... waarop de betekenissen van namen beschreven staan. Hierover kan men het even hebben. Er zijn vast wel deelnemers die de betekenis van hun naam kennen. Men kan de deelnemers deze betekenis ook laten opzoeken en hen laten aangeven waarom deze naam wel of niet bij hen past, volgens henzelf. Sommige deelnemers zullen wel weten waarom hun ouders hen die specifieke naam gegeven hebben, en wie weet hangt er, zoals bij Piscine, wel een heel verhaal aan die naamgeving vast.

Tijger Richard Parker is de andere protagonist van de film. De deelnemers gaan op zoek naar wat dit personage in de film zou kunnen betekenen. Een mogelijke invalshoek van een leraar: 'Pi verwijst naar mensen en menselijkheid, terwijl Richard Parker verwijst naar angst, gevaar, obstakels, lijden, maar ook naar hoop, vriendschap, motivatie, ontzag, kracht, die allen deel uitmaken van de *condition humaine*. We hebben heel wat obstakels in ons leven, maar we gaan voort. Mensen hebben een ►

enorm potentieel en een enorme kracht.’ De deelnemers denken zelf na over wie of wat hun Richard Parker is. Zij kunnen ofwel focussen op die dingen in hun leven die als obstakels aanvoelen, die hen angst inboezemen, ofwel op die dingen die hen juist de kracht geven om verder te gaan (afhankelijk van hoe ze Richard Parker zelf zien).

De echt vernietigende figuur in de film is de hyena, mogelijk symbool voor de hebzucht, het egoïsme en het eigenbehoud van sommige mensen, zonder respect voor anderen. Men kan aan de deelnemers vragen of zij vinden dat deze kenmerken deel uitmaken van het mens-zijn in het algemeen, of van sommige mensen in het bijzonder. Of zouden we misschien beter kunnen zeggen dat alle personages in de reddingsboot een deel van iedere mens uitmaken?

Indien de deelnemers nog andere symbolen in de film terugvinden, kan men daar op ingaan. Een mogelijk voorbeeld is de symboliek van het eiland. Waarvoor zou het eiland een symbool kunnen zijn? Straalt het eiland iets positiefs uit of juist iets negatiefs? Is het een rustplaats te midden van de ellende, of juist iets wat goed lijkt, maar het eigenlijk niet is, als een soort van vals toevluchtsoord, waar geen écht leven mogelijk is? Wat in hun eigen leven zien de deelnemers als dit eiland (zowel in de betekenis van rustplaats als van vals toevluchtsoord)?

Meer dan waard

Het boek *Life of Pi*, en bij uitbreiding ook de film, is immens populair. Miljoenen mensen hebben het boek inmiddels gelezen en/of de

film gezien en heel wat mensen zien het verhaal als bepalend voor hun eigen leven(sverhaal). Wat het nu precies is dat dit verhaal zo belangrijk maakt voor mensen, is moeilijk te omschrijven. Is het de ontroerende kracht van het verhaal zelf die mensen zo aanspreekt, of het beroep dat gedaan wordt op ons verbeeldings- en inlevingsvermogen, of het feit dat iedereen zich al wel eens heeft gevoeld als Pi, als een schipbreukeling in een onmetelijke oceaan ...

Al is *Life of Pi* dan niet hét verhaal dat mensen in God zal laten geloven, het is wel een verhaal dat hen over God laat spreken, dat mensen doet nadenken over en stilstaan bij hun eigen leven en levensbeschouwing. En een film die daarin slaagt, en dan ook nog eens wondermooi is om naar te kijken, is zijn succes meer dan waard.

*Eline De Bruyne is inhoudelijk medewerkster bij de Thomas-website (www.godsdienstonderwijs.be) en leerkracht godsdienst in het secundair onderwijs. Zij was auteur voor de leermiddelenreeks *Caleidoscoop*. eline.debruyne@theo.kuleuven.be*